

# שז"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

גיליון מס' 44

## דיני שליחת מכתבים וחפצים באמצעות שליח גוי סמוך לשבת

כאמור בסימנים הקודמים, אסרו חכמים ליהודי לבקש מגוי שיעשה עבורו מלאכה בשבת, בין אם המלאכה אסורה מהתורה ובין אם המלאכה אסורה רק מדברי סופרים.

לגבי שליחת מכתבים או חפצים באמצעות שליח גוי או חברת דואר ומשלוחים סמוך לשבת, כתבו הפוסקים לחלק בין איגרת שכתוב בה כתב ידו של היהודי לבין חפצים או מסירת חבילות סגורות שדינם קל יותר. גם במכתבים הכתובים בלשון הקודש חילקו הפוסקים בין מסירה בדואר לשליחות גוי שיעביר מיד ליד, וכן יש חילוק בין אם סיכמו על תשלום ללא סיכמו, וכמו שנבאר בע"ה.

**שליחות ללא תשלום** - שליחת מכתב ע"י גוי שימסור את המכתב לידו של הנמען - אסרו חכמים לשלוח מכתב זה ביד שליח גוי אף אם יש שהות ביום להגיע למקום הנמען, מטעם שחששו חכמים שמא לא ימצא הגוי את בית האדם האחראי באותה העיר לשליחת האגרות והמכתבים ויצטרך לחפש אחריו בשבת, וכיון שהגוי נושא כתב ידו של היהודי ניכר כשליחו של היהודי, ויבואו לחושדו שבשבת נתן לו להוליך<sup>1</sup>.

ואם יש בית דואר קבוע בעיר והשליח הגוי מעביר את האיגרת לשם<sup>2</sup>, (שבזמן חז"ל היו ערים שהיה בהם בית דואר קבוע, שהיו מוסרים לשם את האגרות, והבית דואר מוסר אותם ליעד המדויק באותה העיר) יש להקל כל שיכול הגוי להגיע קודם השבת לבית הראשון שבעיר של הנמען<sup>3</sup>, אולם אם ידוע מקומו של הבית דואר בתוך העיר, צריך שימסור לגוי את האיגרת קודם השבת באופן שיוכל להגיע למקום בית הדואר קודם השבת<sup>4</sup>. **שליחות בתשלום** - אם קצץ עם הגוי תשלום עבור שליחות זו, מותר בכל אופן אפילו סמוך לשבת מאוד<sup>5</sup>, כיון שעושה זאת הגוי עבור עצמו בשביל מתן שכרו מסתבר שלא יראה את המכתב לאחרים ולא יספר על כך לשום אדם<sup>6</sup>, ואפילו אם ידוע שהגוי יוליך את המכתב בשבת יש להקל בזה, אבל אסור ליהודי לומר לגוי שילך בשבת, וכן אסור ליהודי אפילו לרמוז לגוי שרצונו שילך בשבת<sup>7</sup>.

ויש שכתבו להקל במקום הצורך לשלוח עם הגוי מכתבים ואגרות קודם השבת ביום רביעי או חמישי, ואפילו לא קבע עם הגוי את התשלום עבור שליחותו, ואף שאין בית דואר קבוע בעיר ששולח את האגרת לשם, ואפילו אם לא יספיק הגוי להגיע לעירו של המקבל קודם השבת<sup>8</sup>, ויש חולקים ואוסרים בזה אף בשולח עמו בתחילת השבוע ביום ראשון<sup>9</sup>, ומכל מקום אם דרך זו קרובה כגון מהלך יום אחד, יש להקל בזה לכולי עלמא אף אם משלחו ביום שני או שלישי, כיון שאף אם לא ימצא את בית הדואר ויחפש אחריו ודאי יש להניח שימצאו קודם השבת, שהרי יש לו שהות זמן מספיק כדי ללכת לשם<sup>10</sup>.

ומותר לשלוח באמצעותו מכתבים והזמנות בערב שבת אף בלא שקצץ עם הגוי את שכרו, כל שמשעה שיוצא הגוי מבית היהודי יש שהות זמן מספיק שיוכל הגוי להגיע לביתם של המקבלים קודם השבת<sup>14</sup>, ויש חולקים וכתבו להחמיר שאין לחלק בכך<sup>15</sup>, ומכל מקום אם אמר לגוי שילך לשם וימסור לבני ביתו של הנמען או שניח בתיבת הדואר אם לא ימצאו, יש להקל בזה לכולי עלמא כל שיכול להגיע לבית הראשון הסמוך לחומה של העיר של הנמען<sup>16</sup>.

**בתי הדואר ממשלתיים הקבועים בכל מדינה ומדינה, האם מותר לשלוח דרכם חבילות או מכתבים בערב שבת?**

בתי דואר ממשלתיים בחו"ל הנמצאים בכל מדינה ומדינה, כיון ששירות מסירת מכתבים ודברי דואר ניתנים עבור תשלום קצוב,

בשבת, ובלבד שהיהודי לא יאמר או ירמוז לו לשלוח את החפצים בשבת דווקא, וטעם ההיתר בזה כיון שכאשר הדבר נעשה תמורת תשלום הרי שהגוי על דעת עצמו עושה את המלאכה ביום השבת כדי לקבל את שכרו<sup>12</sup>.

**יהודי שרוצה לשלוח הזמנות לאירוע לקרוביו וידידיו שנמצאים בעיר אחרת, האם מותר לו לשלוח את ההזמנות באמצעות שליח גוי, האם גם בזה חששו חכמים שמא לא ימצא השליח את הנמען ויחזר אחריו, ויבואו לחושדו ששלחו בשבת?**

השולח איגרת או הזמנה על ידי גוי על מנת שיחלק את ההזמנות לכתובות מסוימות בעיר אחרת<sup>13</sup>, כתבו הפוסקים שבזה אין לחוש שמא לא ימצאו בביתו וילך אחריו בשבת,

**האם מותר ליהודי לשלוח חפצים באמצעות חברו הגוי או חברת שליחויות של גויים ביום שישי סמוך לכניסת השבת?**

אסור לשלוח חפצים ביד הגוי בערב שבת על מנת שימסור אותם לחברו שבעיר אחרת, כל שאין שהות זמן מספיק שיוכל הגוי להגיע לבית המקבל קודם השבת, אולם אם יש שהות ביום להגיע למקום של מי שנשתלח אליו - מותר<sup>11</sup>.

מכל מקום, אם חברו הגוי מבצע את השליחות תמורת תשלום, וכן חברת שליחויות של גויים שמבצעים שליחויות תמורת תשלום - מותר לשלוח באמצעותם חפצים ודברי דואר, אפילו אם אין שהות שיגיע המשלוח ליעדו קודם השבת, ובתנאי שיצא השליח מבית היהודי קודם השבת. ומותר הדבר אף אם אומר הגוי בפירוש שבדעתו לצאת לדרך

1 ואם רק החתימה בלבד היא בכתב של היהודי, כתב המהרש"ם בדעת תורה ס"א שצריך עיון אם מותר הדבר, שהרי רואים באיגרת את שמו של היהודי, ובמחצית השקל סק"ב פשט לאסור, אבל אם כל האיגרת כתובה בכתב של גויים כתבו הפוסקים שדין איגרת זו כדין השולח כלים וחפצים ביד הגוי, שאם קבע עמו את התשלום עבור שליחותו מותר למסור לו את האיגרת אפילו סמוך לשקיעת החמה בערב שבת, ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת, ואם לא קבע עמו את התשלום עבור שליחותו, יש להקל למסור לו את איגרת זו בערב שבת, כל שיכול הגוי להגיע לבית המקבל בעיר ששולח את האיגרת לשם, הגר"ז ס"ו, משנ"ב סק"ה, ערוך השולחן ס"ב, כה"ח ס"ק יא, אולם עיין להרע"א על המג"א סק"ב שכתב לתמוה על סברא זו של המג"א לחלק בין דין כלים לאיגרת, ועיין עוד הלכה ברורה בחלק ביורו ההלכה סק"ח מה שכתב

2 עיין בב"י שהביא שכן הפירוש לרש"י הרא"ש והטור ועוד, אמנם כתב לדון בדעת הרמב"ם פ"ו מהלכות שבת ה"ב שמשמעות דבריו שהוא מפרש שהבית דואר קבוע בעיר שממנה שולחים את המכתב, ועיין בכס"מ מה שכתב לבאר דברי הרמב"ם, ועיין עוד בהלכה ברורה בחלק ביורו ההלכה סק"ג שהביא לדעות האחרונים בזה. 3 שו"ע סימן רמז סעיף א, ובטעם הדבר כתב הפמ"ג משנ"ב סק"ב שכיון שאיסור זה אינו אלא מדברנן לכן תולים לומר שבית הדואר נמצא סמוך לחומה, והשו"ע הגר"ז ס"ב ביאר שתולים לומר שהאיש שנשלח אליו המכתב גר בבית הסמוך לחומה. 4 כסף משנה פ"ו מהלכות שבת הלכה כ, אליה רבה סק"ה, פמ"ג א"א סק"ג הובא בשער הציון סק"י, וכן פסק בהלכה ברורה ה"ג, ויש חולקים ומקילים אף

בזה הב"ח והנהר שלום סוף סק"א, ועיין במחצית השקל סק"ג מה שכתב להעיר על דבריהם. 5 כל שיוצא מבית היהודי קודם השבת. 6 שו"ע שם, ורק בלא קצץ יש לחוש שיספר לכולם שהולך בשליחות היהודי, ויראה להם את המכתב, וכיון שלא קבע עם הגוי שיתן לו תשלום עבור עבודתו, נמצא שהגוי עושה כן עבור היהודי ובשליחותו, ערוך השולחן סימן רמז סעיף ג. 7 כגון שאומר לו שרוצה שימהר למסור את האגרת ביום ראשון או שני, והיא דרך רחוקה שוודאי אי אפשר שיעשה כן אם לא ילך בשבת. משנ"ב ס"ק ג-ד. 8 רמ"א סעיף א על פי הרא"ש והטור, וטעמם שכיון שלא אמר לו להדיא שילך בשבת, אין לאסור כי אם סמוך לשבת שאז נראה כשלוחו לזה, אבל מופלג מן השבת קצת לא מחזי כאומר לו לעשות מלאכה בשבת, ולפיכך לא אסרו חכמים רק בשולחו ביום

ערב שבת, משנ"ב סק"י. 9 שו"ע סעיף א על פי הר"ף והרמב"ם. 10 משנ"ב סק"י בשם המג"א. 11 ולא חוששים שמא לא ימצאו בביתו ויצטרך לחפש אחריו בשבת. 12 שו"ע סימן רנב סעיף ב, ומשנ"ב שם, וסימן רמז סעיף א משנ"ב סק"א. 13 ואינו שולחו למסור את האיגרת לבית הדואר שבכתובת הנמען. 14 הב"ח בשם המהר"א מפראג, עולת שבת סק"א, וכן משמע בפירוש רבנו חננאל, קרית מלך רב פ"ו מהלכות שבת הלכה כ, וכן פסק ההלכה ברורה הלכה ד. 15 המג"א והט"ז הובא במשנ"ב סק"ו. 16 משנ"ב שם על פי הפמ"ג, כה"ח סק"י, מהרש"ם בדעת תורה ועוד.



ממילא דינם כ'קבע' עם הגוי שיתן לו את שכרו<sup>17</sup>, והשליח על דעת עצמו עושה את המלאכה בשבת, ולכן הדבר פשוט שמותר לשלוח דרכם מכתבים וחבילות וכל שאר דברי דואר ושליחויות, וכן מותר לשלשל מכתבים בבית הדואר גם בערב שבת סמוך לחשיכה, ואפילו אם ברור לו שדבר הדואר יגיע ליעדו בשבת קודש, אין בזה איסור, שהרי מצדו לא איכפת לו שיגיע ליעד גם לאחר השבת, ושליחי הדואר הגויים על דעת עצמם עושים לסיים מלאכתם. ומכל מקום, בשבת עצמה אסור להביא מכתבים לבית הדואר או לשלשלם בחיבת הדואר אף במקום שיש עירוב, כיון שנראה הדבר כאילו מצווה לגוי לשלחם בשבת<sup>18</sup>, וגם יש בזה משום גזירת 'מקח וממכר', ו'עובדין דחול'<sup>19</sup>.

**האם מותר ביום שישי לשלוח דואר אקספרס (שירות משלוחים מהיר) באמצעות חברת משלוחים של גויים, האם זה נחשב כאילו מצווה לגוי שיעביר את החבילה בשבת דווקא?**

שליחת איגרת או חפצים בדואר מהיר, או דרך חברה העוסקת במשלוחים מהירים, ולפי תנאי המשלוח חייבים הם לצאת לדרכם מיד, כדי להגיע ליעד בהקדם האפשרי, ובלתי נמנע שיצטרך הגוי השליח של אותה חברה לעבוד בשבת - אסור לשלוח חבילות או חפצים סמוך לשבת דרך מקומות סמוך לשבת, שהרי זו ההתחייבות שיגיעו ליעד עד זמן מוגבל, ולצורך כך חייבים לעבוד בשבת, אם כן הרי הוא כאילו מצווה לגוי לעשות עבורו מלאכה בשבת, ומכל מקום בשעת הדחק או במקום הפסד גדול או דבר מצווה, אפשר להקל בזה מכמה טעמים<sup>20</sup>.

**במקומות בהם מצויים עובדי דואר יהודים, האם אפשר להקל לשלוח דרכם חבילות, באופן שיודע שהם עובדים גם בשבת?**

במקומות בהם מצויים עובדי דואר יהודים, או חברת משלוחים שיש שם עובדים יהודים, אפילו אם העובדים היהודים הם מיעוט סטן, ראוי להחמיר ולא לשלוח דרכם משלוחים באופן שישלחו אותם בשבת, כיון שהיהודיים שם הם מיעוט המצוי נמצא שעלול הוא לגרום להם לחלל את השבת, שהרי מחויב אותו יהודי לעשות את המלאכה לפי תנאי עבודתו, וזה תבוא חבילה זו לידו וודאי

יחלל את השבת, ואין לתלות שמא לא יעשה את המלאכה בשבת, אך במקום שאין מצויים שם עובדים יהודים, אין לחוש שמא יש איזה יהודי בין עובדי הדואר, שהרי זה מיעוט שאינו מצוי<sup>21</sup>.

**חולה שהכביד עליו חוליו מאוד, ומבקש לשלוח על ידי גוי אגרת לקרוביו, כדי שיבואו להיות עמו ברגעיו האחרונים האחרונים האם מותר גם סמוך לשבת?**

חולה שהכביד עליו חוליו מאוד, ומבקש לשלוח איגרת לקרוביו כדי שיבואו אליו להיות עמו ברגעיו האחרונים כתבו הפוסקים שמותר לעשות כן אפילו אם לא קצץ עם הגוי שכר עבור זה, ואף כשברור שלא יגיע אליהם הגוי קודם שבת, והטעם בזה כדי שלא תיטרף דעתו של החולה, וכמבואר בשו"ע שמותר לומר בשבת לגוי שילך חוץ לתחום כדי להביא את קרוביו של חולה מסוכן, כל זאת כדי שלא תיטרף דעתו של החולה<sup>22</sup>.

ומכל מקום אסור לשלוח בסמוך לשבת על ידי הגוי איגרת או הודעה לתלמיד חכם כדי שיתפלל עבור חולה מסוכן<sup>23</sup>, ורק בחולה שיש בו סכנה שמבקש זאת, ויהיה הדבר לעזרה וסיוע לשוב דעתו של החולה, המקל בזה יש לו על מי שיסמוך<sup>24</sup>.

**גוי ההולך מעצמו בערב שבת למקום מסוים, האם מותר ליהודי לשלוח אתו חבילות שיעביר אותם בשבת?**

גוי שהולך מעצמו למקום מסוים, מותר ליהודי לתת לו איגרת או חבילות כדי שיעבירם לאותו מקום, אף שהגוי מעביר את החבילה בשבת, ויש להקל בזה אפילו אם לא קבע עם הגוי תשלום עבור שליחותו כלל, ואפילו אם הוא מכיר את הגוי אין חשש בזה<sup>25</sup>. טעם היתר זה אף באיגרת הוא משום שאין לחוש בזה שמא לא ימצאנו בביתו וילך אחריו בשבת, כיון שהגוי אינו הולך לשם בשליחות היהודי אלא מעצמו, וודאי אם לא ימצאנו לא יטרח לחפש אחריו<sup>26</sup>. ומכל מקום אם צריך הגוי להרבות את הדרך בשבילו - אסור הדבר כל שלא קצב עמו שכר על כך, שהרי וודאי פעולה זאת עושה הגוי עבור היהודי<sup>27</sup>.

מכל מקום דעת פוסקים רבים שאין להקל בזה אלא באופן שבשעה שמוסר לו את האיגרת או את הכלים יש שהות זמן מספיק בכדי שיוכל הגוי להגיע קודם השבת לבית

הראשון שבמקום היעד, כיון שבלא זה אף שהליכת הגוי עבור עצמו מכל מקום הרי הגוי נושא את האיגרת ומטלטלה ד' אמות ברשות הרבים בשביל היהודי<sup>28</sup>.

וכל נידון זה אינו אלא כשמוסר לגוי את האיגרת והחפצים קודם השבת, אבל אסור למסור לגוי איגרת או חפצים ביום שבת עצמו, אפילו אם בלאו הכי הולך בדרכו לשם, ואף אם קוצץ עמו שכר על כך, ואפילו במקום שיש עירוב שאין בזה אלא איסור דרבנן משום "ממצוא חפצך", מכל מקום אסור לעשות אף מלאכה דרבנן על ידי גוי<sup>29</sup>, אך במקום הפסד גדול יש להתיר בזה שהרי זה שבות דשבות במקום הפסד<sup>30</sup>.

**מנוי לעיתון יומי בחו"ל ומגיע אליו העיתון גם בשבת, האם צריך למנוע שלא יגיע אליו בשבת?**

המנוי לעיתון יומי של גויים, ומביאים לו את העיתון בשבת על ידי שליח גוי שמחלק את העיתונים<sup>31</sup>, אם הוא מתגורר בבניין שגרים שם שכנים גויים שגם להם מביא השליח את העיתון - אין בזה איסור, אבל אם יודע שהשליח מגיע לאזור במיוחד בשבילו, והעיתון הוא עיתון יומי המגיע אליו יום יום<sup>32</sup> - יש בזה איסור, כיון שנחשב כאילו מצווה לעשות בשבת, ואין אפשרות להתיר זאת אלא אם כן יודיע באופן מפורש כתוב וחתום לבעלי העיתון שאינו מעוניין בעיתון בשבתות ובימים טובים, ואם בכל זאת הם שולחים לו את העיתון בשבת אין קפידא בזה כי עבור עצמם הם עושים, ובלבד שלא יהיה זה בדרך הערמה<sup>33</sup>.

**האם מותר לפרסם פרסומת או מודעה בעיתון שיוצא לאור בשבת ומחולק בשבת?**

פרסום בעיתון יומי של גויים שיוצא לאור גם בשבת, אם מזמין פרסום שהמודעה תתפרסם בשבת - אסור הדבר שהרי זה תקוצב עמו לעשות בשבת, ובכלל זה גם אם מזמין פרסום מודעה יום יום במשך תקופה, וביניהם גם שבתות, כיון שלמעשה בעיתון הנדפס בשבת עושים גויים מלאכה עבורו ובשליחותו, ומכל מקום, אם נותן הוראה שהמודעה תתפרסם באחד הימים, ומערכת העיתון על דעת עצמם החליטו לפרסמה בעיתון של שבת, אין בזה איסור, אם כי עדיין יש להזהר ממראית העין וזילותא דשבתא<sup>34</sup>.

המכתבים השונים, ועל הדרך מביאים גם את העיתון, ואף שיכול להיות שאין להם להביא לו רק את העיתון מכל מקום כיון שאינו בהכרח, אין זה חשוב כציווהו לעשות בשבת.  
32 אולם עיתון שבועי שאין הכרח שישלחו אותו דווקא בשבת, ופעמים שבא לפני אחריו שבת, אף שלפעמים מגיע בשבת, אין בזה איסור כלל שהגויים על דעת עצמם עושים.  
33 שש"כ פ"א הערה עא, תשובות והנהגות ח"א סימן רעט, משנה הלכות ח"ד סימן מז עפ"י המהר"ם שיק א"ח סימן כג, פסקי תשובות הלכה ד אך מסיק שם בהערה 19 שלא כדאי לסמוך על היתר זה.  
34 חלקת יעקב ח"א סימן טו, תשובות והנהגות ח"א סימן רפ, מלכים אומניץ פ"ח סק"י, משנה הלכות ח"א סימן קמג, פסקי תשובות הלכה ד. ובעיתון שאינו יומי, אף שמדי פעם יוצא לאור ומתפרסם בשבת, אין בזה חשש כלל שגוי על דעת עצמו עושה, ואם העיתון בבעלות יהודים יש להימנע מלפרסם בו, פסקי תשובות שם הערה 22.

27 משנ"ב ס"ק יז, שבוה שוודאי מרבה הדרך בשבילו, אף הבי" מודה למהר"א אבובא לאסור.  
28 משנ"ב ס"ק יח על פי המג"א וההאליה רבה ועוד אחרונים, ועיין בשעה"צ ס"ק יז שהביא להגר"א ס"ק יא שכתב לדחות את דברי המג"א, ועיין עוד נהר שלום סק"ב, ובמחצית השקל סק"ח, ובערוך השולחן סעיף יח, ובשעה"צ שם כתב שקשה להקל בזה.  
29 וזה נקרא בהלכה שבות דשבות, אמירה לגוי אסורה מדרבנן, ושולחו לעשות עבורו איסור דרבנן.  
30 משנ"ב ס"ק יח, הלכה ברורה הלכה יא, אולם הערוך השולחן סעיף יז כתב לדחות דברי המשנ"ב, שאף במקום הפסד גדול וקצץ לגוי את שכרו אין להקל, אלא כשמוסר לו את האיגרת מערב שבת, אבל בשבת עצמה הרי קנתה האיגרת שביטא אצלו ואין יולייכו חוץ לתחום, ועיין עוד בהלכה ברורה שם בחלק בירור ההלכה, סק"ק יג שהביא לדברי האחרונים ביישוב סברת המשנ"ב.  
31 אולם אם הם מביאים לו את העיתון באמצעות שליחי הדואר שמביאים גם את המכתבים, בזה וודאי אין איסור בזה שמביאים אליו את העיתון, שהרי על דעת עצמם עושים להביא את כל

אגרות משה א"ח ח"ה סימן יח, אולם דעת הגר"נ קרליץ חוט שני סצ"א אות ד בביאור זה שבטירוף הדעת אין סכנה גמורה אלא שקרוב לפיקוח נפש, ואכן במקום שקיים חשש ממשי שמא יסתכן החולה מחמת הטירוף הדעת, יש לחלל עליו את השבת גם במלאכות האסורות מה"ח, וכן כתב בשבט הלוי ח"ח סימן סה.  
23 עיין מהרש"ם ח"ג סימן רכה שהגאון מהר"ש קלוגר הרעיש על דין אחד שהתיר לכתוב ולשלוח על ידי גוי חולה מסוכן למוהר"ש מבעלזא, וגם הוא התרעם על כך עי"ש עור, אך עיין במנחת שבת סימן פ"ד סק"ט.  
24 עיין ספר טעמי המנהגים עניני שבת קונט"א אות רסח, פסקי תשובות הלכה ג.  
25 הבי" הביא לשיטת המהר"י אבובא שכתב לאסור במקום שהגוי מכיר, כיון שאם הוא מכיר יש לחוש שהגוי ירבה את הדרך בשבילו, ונמצא שעושה מלאכה עבור היהודי, וכתב הבי" לדחות לדבריו שהוא חשש רחוק, שהרי שמא לא יצטרך להרבות, ואף אם יצטרך שמא לא ירבה, ואפילו ירבה שמא לא ירבה זאת בשבת, ולכן סתם בשו"ע להקל אף במכירו.  
26 שרי"ע סימן רמז סעיף ה ומשנ"ב שם.

17 ועוד יותר מקצץ, שהרי שילם ממש.  
18 כמבואר במשנ"ב סק"ב.  
19 שש"כ פירק לא הלכה כא, פסקי תשובות ה"א.  
20 דעת תורה סימן רמז ס"א, חלקת יעקב ח"א סימן לה סק"ה וסימן סה ס"ב ב ו-ג, ועוד, ויסוד היתר זה ע"פ שיטת החוות יאיר במשנ"ב סימן זה סוס"ק כד, ועיין עוד מנחת יצחק ח"ו סימן יח, שש"כ פ"א הלכה כא, ועיין עוד הלכה ברורה הלכה ג שהתיר יותר בזה, ומה שהאריך בזה עוד בשו"ת אוצרות יוסף שבסוף הספר סימן ט.  
21 אגרות משה א"ח ח"ג סימן מז, הלכה ברורה הלכה יג, ועי"ש עוד בחלק בירור ההלכה ס"ק יג בנידון האחרונים בדין לפני עור ומסייע במומר.  
22 כה"ח סק"א, ואף יותר מכך מבואר בשו"ע סימן שו ס"ט שמותר לומר בשבת לגוי שילך חוץ לתחום כדי להביא את קרוביו של חולה מסוכן, וכתב המשנ"ב שם ס"ק מא שמותר אפילו לשכור שליח שירוך כמה פרסאות כדי להביא את קרוביו של החולה כדי שלא תטרף דעתו, ומכל מקום איסורי תורה לא התירו לעשות ממש שיורף הדעת כיון שאין זה פיקוח נפש ממש, שהרי כל הסכנה הנשקפת לחולה הוא החשש שמא בטיורפו יהרוג את עצמו, וזה לא שייך בחולה הנוטה למות, עיין